

De economische waarde van sport *keuzes en prioriteiten voor Brabant*

Inhoudsopgave

Inleiding	3
1. Adviesaanvraag provincie	4
2. Economische waarde van sport	4
2.1 Regionale cijfers	8
2.2 Cijfers voetbal en paardensport	8
3. Economische waarde in breder perspectief	10
3.1 Promotiewaarde (sponsoring, branding)	10
3.2 Waarde (top)evenementen	12
3.3 Cross-overs, Sport en technologie	13
3.4 Olympisch Plan 2028 / Sportplan 2016	14
3.5 Economische waarde, concluderend	15
4. Keuzes Brabant	16
4.1 Rol provincie(s) in cijfers	16
4.2 Focus vereist	17
4.3 Kies voor drie kernsporten	18
5. Conclusies en aanbevelingen	19
5.1 Conclusies	19
5.2 Advies	21
bijlage 1: geraadpleegde personen	22
bijlage 2: geraadpleegde bronnen	23

Inleiding

Op verzoek van het provinciebestuur geeft SER Brabant in dit rapport zijn visie op de meerwaarde van sport voor de economie in de Brabantse beleidscontext. Hieraan verbinden wij het door de provincie gevraagde advies over de investeringskeuzes en prioriteiten in het kader van de Agenda van Brabant. Voor de snelle lezer verwijzen wij naar het samenvattende hoofdstuk 5 (conclusies en aanbevelingen).

Vooraf willen wij uitdrukkelijk onderstrepen dat het belangrijk is om het bredere belang van sport in het oog te houden. Er is immers een duidelijke relatie tussen sport en maatschappelijke domeinen als volksgezondheid, opvoeding en sociale cohesie. Ook zien wij het maatschappelijk rendement van de breedtesport, denk bijvoorbeeld aan het grote aantal vrijwilligers dat in dit veld aan de slag is. Gezien het feit dat de adviesvraag zich beperkt tot de economische waarde van sport, worden in dit advies die bredere verbanden wel aangehaald, maar niet verder uitgewerkt. Daarom ook hebben wij de bredere uitstraling van sport in termen van vergroting van het sociaal welbevinden niet verder uitgewerkt. Wel zullen wij in het advies stilstaan bij het onderscheid tussen professionele sport en de breedtesport c.q. vrijwilligersactiviteiten. In dat kader zal ook de rol van de provincie wat meer expliciet aan de orde komen.

Als referentiekader voor ons advies dient het actuele beleidskader van de provincie¹, waarin het belang van de sport in een breder economisch en maatschappelijk perspectief is gezet. Een goede sportinfrastructuur moet, naast het bevorderen van de maatschappelijke binding, zorgen voor een bruisende omgeving. Topvoorzieningen op het gebied van sport en cultuur zijn bij die benadering onderscheidende criteria die de internationale uitstraling en aantrekkingskracht en daarmee de concurrentiepositie van Brabant vergroten. Bij de opstelling van dit advies hebben wij ons deels laten leiden door de visie van boegbeelden uit de wereld van de sport in relatie tot economie. Kernvraag in die interviews was steeds: “Welke keuzes zou u maken, rekening houdend met de topambities van Brabant?”

Bij de uitwerking van dit advies hebben wij ons gebaseerd op recente, vooral landelijke rapporten en analyses. Regionaal cijfermateriaal bleek slechts in beperkte mate beschikbaar. Dit is wel een serieus aandachtspunt: de onderbouwing van regionaal beleid op (nieuwe) integrerende gebieden als economie en sport noodzaakt tot meer specifieke kennisontwikkeling, opdat goed gefundeerde beleidskeuzes worden gemaakt.

¹ Agenda van Brabant, hoofdstuk 4 Investeringsdomeinen, pag. 103
Sportplan 2016 (Investeringsagenda ‘Tien voor Brabant’)

1. Adviesvraag provincie

In de Kaderbrief 2010² vraagt het provinciebestuur SER Brabant zijn visie te geven op de economische waarde van sport en cultuur. Uitgangspunt daarbij is dat sport en cultuur een brede intrinsieke waarde hebben, zowel voor het individu als voor de samenleving. Onderstaand citeren wij de adviesaanvraag, met als slot de vragen aan de SER:

“Sport en cultuur hebben een intrinsieke waarde voor onder andere de ontwikkeling en gezondheid van individuen en voor de samenleving als geheel. Sport en cultuur dragen bij aan het creatief en innovatief vermogen van de samenleving, de ondernemingszin, de fysieke inrichting en het aanzien van Brabant. Sport en cultuur hebben een samenbindend vermogen. Participatie aan sport en cultuur draagt bij aan een zelfbewustzijn dat onmisbaar is in de samenleving. Daarnaast zijn sport en cultuur belangrijk voor de Brabantse economie. Niet voor niets gaat Brabant voor de titel van Brabantstad Culturele Hoofdstad 2018 en het Olympisch Plan 2028. Cultuur en sport worden door bedrijven gezien als unique selling point, een verrijking van producten en een verbetering van het imago. De realisatie van sport- en cultuur-accommodaties vraagt veel van gemeenten in deze tijden van bezuinigingen. De plannen voor de campussen in Brabant waar bedrijfsleven, onderwijs, sport en cultuur worden gecombineerd, laten zien welke kansen er liggen.

Uit het bovenstaande blijkt dat sport en cultuur een grote betekenis hebben voor de Brabanders en de Brabantse economie. De vraag is of wij de kansen op die terreinen voldoende benutten. Daarom vragen wij de visie van SER Brabant op de meerwaarde van cultuur en sport voor (het versterken van) de Brabantse economie.

Meer specifieke vragen in dat verband zijn:

Hoe beoordeelt u de huidige inzet van de provincie? Ziet u mogelijkheden tot intensivering? Hoe kan een robuustere aanpak leiden tot grotere (economische) effecten? Wat kunnen sport en cultuur betekenen voor andere domeinen? Welke slimme allianties en verbindingen zijn nog meer te maken? Welke rol kan de provincie in dit geheel aan kansen vervullen?”

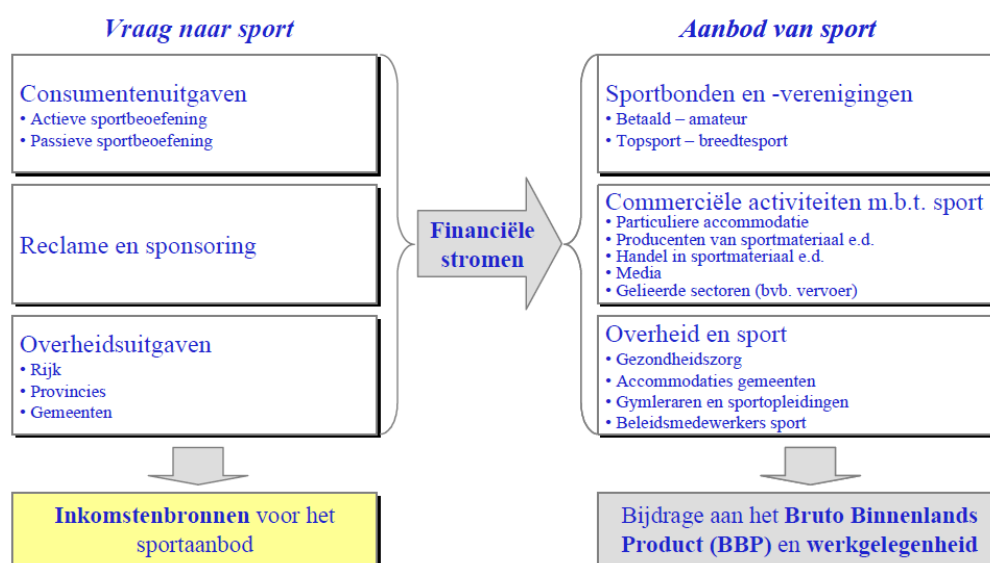
2. Economische waarde van sport

Wat opvalt, is dat er betrekkelijk weinig cijfers beschikbaar zijn over de economische betekenis van de sport. En voor zover die data er zijn, betreft het voornamelijk landelijke cijfers. Een belangrijke verklaring hiervoor, denken wij, is het feit dat de reguliere statistieken nog sterk sectoraal zijn ingestoken en geen antwoord geven op de impact van nieuwe, clusterachtige verbindingen op terreinen als sport, cultuur of gezondheid met de economie. Voor concreet cijfermateriaal waren wij dus sterk aangewezen op specifiek onderzoek.

² Kaderbrief gevraagde adviezen, College van GS, 26 januari 2010

Pas in 2007-2008 is er voor het eerst serieus onderzoek gedaan naar de economische waarde van sport. Naast een publicatie van CBS en SCP³ was dat een studie in opdracht van de toenmalige ministeries van EZ en VWS door een onafhankelijk bureau⁴. Deze studie laat de hoofdlijnen zien van een sector die veelal alleen van sportieve resultaten gekend wordt, maar waar duidelijk ook een economische waarde van uitgaat en die ook betekenisvol is voor de werkgelegenheid. Hieronder schetsen wij de belangrijkste bevindingen.

Sport en economie betreft in feite het samenspel tussen overheden, bedrijfsleven, sportbonden en –verenigingen en uiteraard de actieve en passieve sportbeoefenaars. In figuur 1 wordt een schematisch overzicht gegeven van dit samenspel:

Figuur 1: vraag naar en aanbod van sport & economie
Bron: Policy Research Corporation, 2008

De vraag naar sport kan dus worden onderscheiden naar drie hoofdcomponenten: consumentenuitgaven, reclame & sponsoring en overheidsuitgaven. Deze drie componenten vormen de inkomstenbronnen voor de sportsector. Het aanbod van sport wordt verzorgd door sportbonden en -verenigingen, commerciële activiteiten met betrekking tot sport en de overheid.

Aan de basis van de economische betekenis van de sport in Nederland liggen de financiële relaties tussen de verschillende spelers van vraag en aanbod. De financiële stromen die volgen uit uitgaven van consumenten, reclame & sponsoring en de overheid naar de verschillende deelsectoren van sport staan in hoofdlijnen weergegeven in onderstaande figuur 2 en bedragen in totaal € 9,4 miljard.

³ Rapportage sport 2008, CBS en Sociaal-Cultureel Planbureau (coproductie)

⁴ De economische betekenis van sport in Nederland, Policy Research Corporation, 2008

De grootste financiële stroom zijn de consumentenuitgaven (€ 4,8 miljard) en daarna volgen de overheidsbestedingen aan sport, in totaal ongeveer € 2 miljard aan sport (gemeenten, rijk, provincies):

		NAAR			Totaal van de rij	Totaal van de rij in %
		Sportbonden en -verenigingen	Commerciële activiteiten m.b.t. sport	Overheid & sport*		
VAN	Consumentenuitgaven	897	4 788	237	5 922	68%
	Reclame en sponsoring	389	296	-	685	8%
	Overheidsuitgaven (bruto)	158	185	1 699	2 042	24%
	'Overige'	143	296	288		
	Totaal stromen	1 587	5 565	2 224		

Totaal = € 9.4 miljard

* Overheid & sport: sportaccommodaties gemeenten, gymleraren en sportopleidingen, gezondheidszorg, beleidsmedewerkers sport

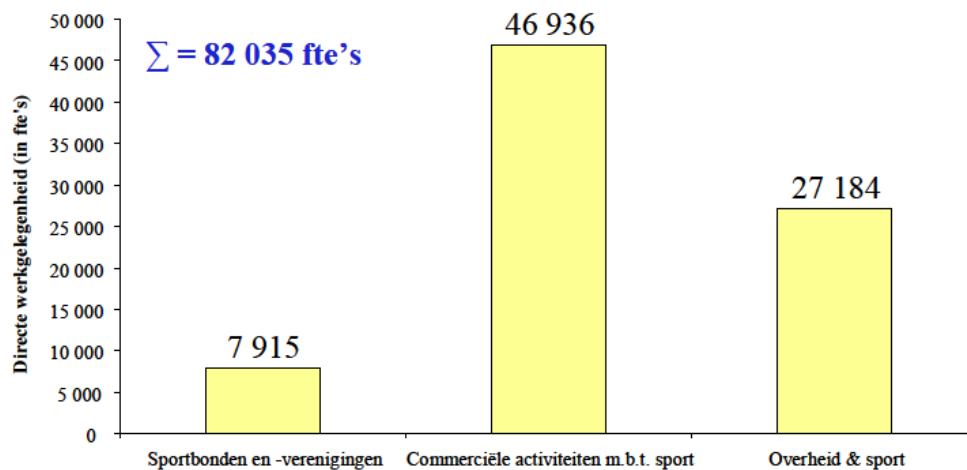
Figuur 2: overzicht financiële stromen van en naar Nederlandse sportsector
Bron: Policy Research Corporation

Productiewaarde en werkgelegenheid

De in bovenstaande figuur in kaart gebrachte financiële stromen zijn het resultaat van de vraag naar en het aanbod van sport in Nederland en leveren als zodanig een bijdrage aan de economie. De directe productiewaarde van de sport – waarbij de financiële stromen worden gecorrigeerd voor dubbeltellingen en weglek naar het buitenland (bijv. productie van sportschoenen in het buitenland) - bedraagt € 8,6 miljard op jaarbasis en dat is als volgt toe te rekenen:

Sportbonden en –verenigingen	20%
Commerciële activiteiten m.b.t. sport	54%
Overheid en sport	26%

Om de economische waarde van sport te bepalen is het uiteraard van belang dat we behalve de productiewaarde ook de werkgelegenheid in kaart brengen. In het reeds aangehaalde onderzoek van Policy Research Corporation uit 2008 is becijferd dat sport in Nederland een directe werkgelegenheid creëert van **82.000 fte**. Ter vergelijking kan worden verwezen naar de creatieve industrie in Nederland, die werkgelegenheid biedt aan ca. 72.000 fte.

Figuur 3: directe werkgelegenheid van sport in Nederland

Daarnaast is er nog een belangrijk maatschappelijk gegeven. Kenmerkend voor de sportsector is namelijk het relatief grote aantal vrijwilligers. In de sportsector en met name bij sportverenigingen werken namelijk op vrijwillige basis ca. 1,6 miljoen mensen gemiddeld 13 uur per maand en daarmee is de sport de belangrijkste vrijwilligersactiviteit in ons land. En vervolgens gaan we terug naar de belangrijkste economische kerngegevens naar aanleiding van bovenstaande cijfers:

De directe productiewaarde en de directe werkgelegenheid van sport in Nederland realiseren samen een toegevoegde waarde van € 4,5 miljard, wat overeenkomt met 0,85% van het BNP (Bruto Nationaal Product). De indirecte toegevoegde waarde van de sport, dat wil zeggen de bestedingen vanuit de sport in andere delen van de economie, wordt becijferd op € 2,4 miljard.

Terugvloieffecten

Interessant gegeven tot slot is dat een substantieel deel van de toegevoegde waarde van de sport (ca. 30%) terugvloeit naar de overheid in de vorm van belastingen en sociale premies. In 2008 bedroeg de directe terugvloei ongeveer € 1,3 miljard, terwijl de netto- overheidsuitgaven aan sport bijna € 1,8 miljard bedroegen.

2.1 Regionale cijfers

Er zijn dus betrekkelijk weinig regionale cijfers beschikbaar over de economische betekenis van de sport. De landelijke cijfers uit de voorgaande paragraaf geven echter wel enige indicatie. Uitgaande van het gemiddelde aandeel van Brabant in de landelijke economische en maatschappelijke cijfers gaan wij uit van een aandeel van 15 à 17%. Dit is vermoedelijk een conservatieve schatting, omdat bekend is⁵ dat Brabant bovengemiddeld scoort op een groot aantal sportindicatoren (medailles, verenigingslidmaatschap, accommodaties, toeschouwers e.d.). Onze schatting voor Brabant is:

Directe productiewaarde	€ 1,5 miljard
Directe werkgelegenheid	12.000 fte
Directe toegevoegde waarde BNP	€ 675 miljoen
Aandeel Bruto Regionaal Product	ca. 1%

2.2 Cijfers voetbal en paardensport

Redelijk concrete regionale cijfers zijn te halen uit een onderzoek van enkele jaren geleden over de economische betekenis van PSV als betaald voetbalorganisatie⁶. In dit onderzoek zijn de cijfers uit 2004 en 1998 vergeleken. De financiële geldstromen die door PSV in 2004 zijn gegenereerd of daarmee direct samenhangen (€ 140 mln.) hebben als basis gediend voor het bepalen van de economische effecten. Rechtstreeks hieruit af te leiden zijn de directe effecten in termen van werkgelegenheid en toegevoegde waarde. De indirecte effecten die optreden bij toeleveranciers zijn vastgesteld op basis van een input-output analyse.⁷

	<u>1998</u>	<u>2004</u>
Directe toegevoegde waarde PSV	58 mln.	85 mln.
Indirecte toegevoegde waarde PSV	21 mln.	31 mln.
Totaal toegevoegde waarde PSV:	79 mln.	116 mln.
<hr/>		
Directe werkgelegenheid	678	804
Indirecte werkgelegenheid	305	451
Totaal werkgelegenheid PSV:	983	1.255

⁵ Zie rapport 'De kansen van het Olympisch Plan voor Brabant, tabel pag. 66

⁶ Betekenis PSV Voetbal, WVB Marketing, september 2007

⁷ In het rapport 'De waarde van voetbal' (ECORYS Nederland BV, 2005), is berekend dat in 2004 het indirecte effect van voetbal, in termen van toegevoegde waarde bij toeleveranciers, 440 miljoen euro was en de daarmee samenhangende werkgelegenheid 6.400 arbeidsplaatsen.

Kantttekeningen bij voorgaande cijfers:

- 1) In 2003-2004 werd PSV geen landskampioen en ook speelden ze toen geen Europees voetbal, dus het was sportief gezien geen bijzonder jaar.
- 2) De sociaal-maatschappelijke effecten zijn niet meegenomen in de berekeningen, maar bekend is dat die voor voetbalclubs betekenisvol zijn.

Betekenis PSV voor gemeente/regio:

Voor de economische betekenis van PSV zijn de financiële stromen die aan PSV zijn toe te rekenen in kaart gebracht. In totaal gaat het in 2004 dus om een bedrag van 140 miljoen euro. Zestig procent daarvan komt de regio ten goede (81,49 mln.). Dat betekent dat van iedere euro op de PSV-begroting € 2,52 elders wordt gegenereerd, waarvan € 1,50 in de regio. Algemeen directeur Tiny Sanders van PSV verbindt hieraan de conclusie dat BVO's (betaald voetbal organisaties) er veel meer bij gebaat zijn als ze door de overheid vooral als investeringsproject, en dus minder als subsidieobject, zouden worden benaderd. Het verschaffen van krediet- en investeringsfaciliteiten zou in dat verband een veel effectiever – en voor de overheid aantrekkelijker - instrument kunnen zijn voor het stimuleren van de continuïteit van BVO's.

Een dimensie van een geheel andere orde is de internationale performance van PSV Eindhoven. PSV als 'etalage' van en voor de economische bedrijvigheid in de stad en regio. Een club die regelmatig internationaal acteert duidt op de aanwezigheid van (grote) internationale bedrijven, een stimulerend zakelijk klimaat, vrijetijdsbestedingsmogelijkheden en aantrekkelijke vestigingslocaties. Vanuit dat perspectief gezien is PSV een gezichtsbepalende factor voor het profiel van de stad.

Tot slot: een laatste indicatie van de economische betekenis van PSV wordt gevormd door de belastingen die de overheid incasseert. Deze bedroegen in 2004 ca. 22 miljoen euro op jaarbasis en overtroffen ruimschoots de uitgaven van de overheid aan PSV.

Economische betekenis paardensport

Op grond van de beschikbare gegevens kan ook een redelijk betrouwbare inschatting worden gegeven van de betekenis van de paardensport in Noord-Brabant. Voor het Brabantse aandeel wijzen de cijfers uit een redelijk recente brancherapportage van Aequor⁸, waaruit is af te leiden dat de regio bovengemiddeld scoort op een aantal belangrijke variabelen (aantal wedstrijdpaarden en –pony's per regio, aantal wedstrijdruiters e.d.). Wij gaan uit van een regionaal aandeel van 20% en ook dat is waarschijnlijk een conservatieve schatting. Uitgaande van de landelijke productiewaarde van € 1,5 miljard betekent dat voor Brabant een directe productiewaarde van minimaal € 300 miljoen. Echter, gezien de impact van de fokkerijactiviteiten is het feitelijke bedrag waarschijnlijk een stuk hoger.

⁸ Brancherapportage paardensport, Aequor 2010

Na voetbal is de paardensport één van de grotere sportsectoren in termen van toe te rekenen geldstromen cq. omzetcijfers. In dat verband moeten echter ook tennis (700.000 beoefenaars), zwemmen (zwembaden) en de fitness- en healthsector genoemd worden. De omzet van de fitnesscentra bedroeg bijvoorbeeld € 0,8 miljard in 2000. Ook de golfsport hoort thuis in het rijtje economisch interessante sporten. In relatie met landschapsbeheer is dit een interessante economische trekker voor de toekomst.

3. Economische waarde in breder perspectief

In voorgaand hoofdstuk is een beeld geschetst van de directe en indirecte toegevoegde waarde van de sport in Nederland respectievelijk Noord-Brabant.

Belangrijkste conclusie is dat het om substantiële geldstromen gaat (jaarlijkse bestedingen € 9,4 resp. 1,5 miljard) en dat het aandeel in het BNP of BRP weliswaar sterk groeiend is, maar nog altijd bescheiden te noemen, namelijk ongeveer 1%. Op basis van deze cijfers is er dus geen aanleiding voor overheden om extra te investeren in sport.

Echter, uit diverse onderzoeken concluderen wij dat er alle aanleiding is om de economische waarde van de sport in een breder perspectief te zetten. Wat dat betreft onderschrijven wij de bredere invalshoek die door het College van GS is gekozen. Het is veel te eng om de sport alleen te bezien vanuit directe toegevoegde waarde, kosten of gezondheid. Veel realistischer is het om er vanuit 'rendement' en 'investeren' naar te kijken en in dat verband is het interessant te zien dat ook hier de Triple Helix benadering zijn intrede doet, ofwel de benadering vanuit de "gouden driehoek" sport-bedrijfsleven-kennis. Vooral voor Brabant is dat een interessant gegeven, omdat het naadloos aansluit bij de uitgangspunten van de Agenda van Brabant.

In het navolgende gaan wij in op een aantal bredere en relevante economische belangen van de sport. Achtereenvolgens : de promotiewaarde (branding), de waarde van grote evenementen, 'cross-overs' sport en technologie en integrerende doelen als het Olympisch Plan 2028.

3.1 Promotiewaarde (sponsoring, branding)

Het ligt voor de hand om hier de parallel te trekken met het sponsorbeleid van grotere bedrijven. Volgens cijfers uit een recente publicatie⁹ zijn de sponsoruitgaven op het gebied van sport de afgelopen decennia sterk gestegen: 185 miljoen gulden in 1990, 480 miljoen gulden in 2000 en 600 miljoen euro 2010. Sport is vooral emotie en het blijkt dus voor bedrijven een uitstekend platform te zijn om te communiceren met consumenten en klanten, respectievelijk zich te onderscheiden van hun concurrenten.

⁹ Kop of munt, Geldstromen in de sport, red. Van den Brink, Wieldraaijer, 2010

Een treffend voorbeeld is de Rabobank, die zich de afgelopen jaren heeft geafficheerd als dé bank van de Nederlandse sport. Het totale sponsorbudget is substantieel en wordt geschat op € 50 miljoen, waarvan € 35 mln. voor de sport. De hoogte van dit budget laat zich ondermeer verklaren doordat de lokale banken onafhankelijke ondernemingen zijn met een eigen sponsorbeleid. Daarbij wordt echter wel op slimme wijze een verband gelegd tussen het centrale en lokale sponsorbeleid. Om het landelijke sponsorbeleid zo breed en effectief mogelijk uit te zetten faciliteert het hoofdkantoor de lokale banken om zoveel mogelijk de overkoepelende partnerships – Wielervedunie, Hockeybond, Hippische Sportfederatie – te gebruiken.

De Rabobank gebruikt als overkoepelend thema ‘Samen de sport verder brengen’. Men kiest daarbij nadrukkelijk voor de ‘lange termijn’ en het aangaan van duurzame relaties. Via sponsoring wil men de kernwaarden (Dichtbij, Betrokken en Toonaangevend) onder de aandacht brengen. Het Rabobank Wielervedplan wordt in de sponsorwereld vaak als hét voorbeeld gezien van de manier waarop sponsoring zou moeten plaatsvinden. Het gaat om het sponsoren van de top, de talenten en de brede basis via de ondersteuning van allerlei lokale en regionale initiatieven.

Noot:

De stap naar regiobranding (hoe kan Brabant zich de komende jaren onderscheiden in de concurrentiestrijd tussen Europese regio's?) is daarmee onzes inziens goed te zetten. Veel kan worden geleerd van het sponsorbeleid van grotere bedrijven zoals de Rabobank. Hun ervaring is dat de emotionele omgeving van de sport je als bedrijf enorm helpt bij veranderingslagen die je moet doorvoeren. Mede naar aanleiding van een interview met de heer Vincent Pijpers¹⁰ adviseren wij de volgende uitgangspunten te hanteren voor de Brabantse strategie:

- Formuleer een duidelijke strategie met als steekwoorden focus, lange termijn en helderheid over existentiële vragen (wat zijn mijn kerndoelen: winnen, groei, talentontwikkeling, nummer 1 willen zijn e.d.)
- Maak onderscheid tussen topsport, opleiding (talent) en breedtesport; doe niet alles zelf, maar zorg wel voor duidelijke verbanden, zoek aansluiting bij de wortels van Brabant, waar is de regio (traditioneel) sterk in?
- Toon ondernemerschap: sluit strategische allianties met sportbonden, bedrijfsleven en kennisinstellingen (“matching grants”)

¹⁰ Vincent Pijpers, Rabobank Nederland, directeur Sponsoring

3.2 Waarde (top)evenementen

Wij doelen hier niet zo zeer op de kosten/batenanalyse van grote evenementen. Het gaat ons veeleer om het strategisch belang, grote evenementen kunnen het imago van steden of regio's versterken of veranderen. De stad Rotterdam worstelde eind jaren tachtig met zijn imago en wilde langs die lijn "Het nieuwe Rotterdam" presenteren. Als eerste Nederlandse gemeente legde men de relatie tussen sport en citymarketing.

Hier dringt zich een interessante parallel op met het strategisch beleid van de Rabobank (zie vorige paragraaf) die eveneens de sport en grote evenementen als middel gebruikt om zich nieuw en anders in de markt te zetten.

Ook Maurits Hendriks, directeur NOC*NSF onderstreept het belang van een duidelijke visie op het evenementenbeleid. Vanuit sportbelangen ziet hij een andere waarde van grote evenementen, namelijk de stimulansen die er vanuit gaat voor de breedtesport en dus de sportbeoefening in het algemeen. Hij formuleert daarmee twee criteria voor succesvol evenementenbeleid: *excelleren en participeren!*

Topsport Rotterdam is overigens een veel aangehaald voorbeeld van een succesvolle (top)sport aanpak. Die aanpak is gebaseerd op een duidelijke (wederzijdse) relatie tussen accommodatie- en evenementenbeleid: *'investeren in topaccommodaties voor top-evenementen'*. De crux van dat model is dat de gemeente investeert in semi-permanente locaties, die vrij eenvoudig zijn om te vormen voor nationale en internationale topsport-evenementen. Daarmee wordt het financieel haalbaar om topevenementen binnen te halen en slagvaardig in te spelen op de internationale topsportkalender. Het is overigens niet de gemeente die evenementen organiseert, maar dat doen in eerste aanleg de sportbonden. De gemeente is derhalve afhankelijk van hun ambities om bijvoorbeeld een EK of WK te verwerven. Duidelijk is wel dat het heel vitaal is dat een gemeentelijke of provinciale overheid in het kader van (top)sportbeleid strategische allianties aangaat met de sportbonden en op accommodatiegebied de juiste voorwaarden schept.

Kansen voor Flik-flak hal Den Bosch:

Bovenstaande bevindingen onderstrepen de relevantie van de actuele inzet van de provincie Noord-Brabant, die is gebaseerd op de trits accommodaties – evenementen – talenten. In dat kader is door diverse kenners gewezen op mogelijk gemiste kansen rond de Flik Flak Turnhal in 's-Hertogenbosch: een prachtige locatie, waar tot dusverre geen enkel betekenisvol (inter)nationaal evenement is gehouden.

Vermoedelijk heeft dit te maken met het feit dat de Flik-flak organisatie doorgaans wordt gezien als een betekenisvolle en succesvolle organisatie voor de organisatie van de sport.

3.3 Cross-overs, Sport en technologie

Brabant heeft de ambitie om tot de Europese topkennis- en innovatieregio's te gaan behoren. SER Brabant onderschrijft die ambitie waarbij wij korthedshalve verwijzen naar ons recent uitgebrachte MLT-advies met handreikingen voor het nieuwe bestuursakkoord¹¹.

De economische ontwikkelingsstrategie van Brainport en andere regionaal-economische ontwikkelingsprogramma's Noord-Brabant is sterk gericht op het verbinden van traditionele industriële kracht en nieuwe technologie, bijvoorbeeld op terreinen als high tech systems, lifesciences en design. Ook nieuwe verbindingen met maatschappelijke gebieden als gezondheid, voeding of mobiliteit zijn de komende jaren zeer kansrijk.

Bij sporters en trainers is er een voortdurende behoefte aan nieuwe technologieën om prestaties te monitoren, te registreren, analyseren en terugkoppelen voor feedback. Een praktijkvoorbeeld waar dit bij uitstek tot uitvoering is gebracht is het Piet van den Hoogenband Topsportzwembad in Eindhoven. Door professionals in de sportwereld wordt dit vaak als voorbeeld aangehaald om aan te tonen dat sport, bedrijfsleven en kennis elkaar enorm kunnen versterken. In dit perspectief achten wij de regio Brabant gezien haar forse industrieeltechnologische complex bij uitstek kansrijk voor cross-overs tussen sport en technologie. Dat betekent dat partijen in een vroeg stadium bij elkaar moeten worden gebracht om technologie gericht in te zetten voor de sport.

Het landelijk initiatief InnoSportNL is gebaseerd op dat idee: een 'matchmaker in sportinnovatie'. Sinds november 2006 brengt men de sport, de wetenschap en het bedrijfsleven samen om te komen tot producten en diensten die het verschil maken. In projectconsortia versterken de partijen elkaar en dat leidt tot het ontstaan van nieuwe methoden en systemen en revolutionaire producten en diensten. Dat is niet alleen positief voor de sport en wetenschap, maar het creëert ook extra business voor het bedrijfsleven. Interessant gegeven is overigens dat het MKB een trekkersrol blijkt te spelen bij het tot ontwikkeling brengen van deze cross-overs. Om innovatieve projecten tot uitvoer te brengen beschikt InnoSport over test- en onderzoeksfaciliteiten genaamd *InnoSportLabs*, broedplaatsen voor innovatie. Bekende voorbeelden in Brabant zijn het InnoSportLab De Tongelreep (zwemsport) en InnoSportLab Den Bosch (turnen).

Een regionale pendant is de in Eindhoven gevestigde Stichting Sports and Technology, waar ondermeer Hans van Breukelen bij betrokken is. Ook dit initiatief is primair gericht op het bij elkaar brengen van bedrijfsleven, de (top)sportwereld (ondermeer NOC*NSF) en kennisinstellingen (TNO Health and Sports, TNO Industrie).

¹¹ MLT-advies 2011-2015 "Slim Verbinden"

Een interessante projectvorm is het concept van de 'fieldlabs', zie onderstaand kader. Dit sluit goed aan op de ambities ten aanzien van de ontwikkeling van nieuwe, campusachtige werklocaties in Brabant.

Fieldlabs

Projecten van Sports and Technology worden uitgevoerd in zogenaamde fieldlabs: sportlocaties waar sport, bedrijf en kennisinstelling bij elkaar komen. Hier bedenkt men nieuwe sportproducten- en toepassingen en testen die daarna ter plaatse uit. Sports and Technology richt vooral aandacht op de sporten waar Zuidoost-Brabant in uitblinkt:

- voetbal
- wielrennen
- paardensport
- turnen
- hockey
- zwemmen en
- sportstimulering

3.4 Olympisch Plan 2028 / Sportplan 2016

Rond de mogelijke kandidatuur van Nederland voor de Olympische Spelen van 2028 is inmiddels een heel proces op gang gekomen, dat veel meer behelst dan het bevorderen van sportbeoefening. Als "heel Nederland naar Olympisch niveau" moet, zoals de ambitieuze doelstelling luidt, en als Nederland moet gaan uitblinken op alle niveaus, dan betekent dit nogal wat.

Het OP 2028 telt inmiddels acht ambities op het terrein van top- en breedtesport, de organisatie van topevenementen, de media-aandacht voor sport, sociaal-maatschappelijke ontwikkelingen en welzijn, economische vooruitgang en de ruimtelijke ordening. In feite wordt de toekomstvisie op de sport verbreed tot een toekomstvisie op de hele maatschappij. Nederland moet in 2016 op Olympisch niveau zijn.

De actuele ambities van Noord-Brabant sluiten hier onzes inziens zeer goed op aan. De regio wil internationaal excelleren en op economisch gebied tot de top van Europa gaan behoren. Door zich te afficheren als topsportprovincie, en op slimme wijze te profiteren van de economische omgeving en specifieke dynamiek van de sport, kan dat op treffende wijze tot uitdrukking worden gebracht. Het verdient daarom aanbeveling om het OP 2028 aan te grijpen als een soort 'versnellingagenda' voor de Brabantse ambities. Wij zien dat terug in de besluitvorming van Provinciale Staten.¹²

¹² PS-besluit 77/10A, Olympisch Plan Brabant: Versterking Sportinfrastructuur, 10 december

Het onlangs in het kader van het Bestuursakkoord 'Tien voor Brabant' gepresenteerde Sportplan 2016 zet de lijnen uit voor de komende jaren. De provincie wil met partners investeren in de sportinfrastructuur van Brabant (top- en breedtesport). Daarbij onderscheidt men de volgende vier investeringssporen: topaccommodaties, topsportevenementen, talentontwikkeling en gehandicaptensport. De SER is van oordeel dat de inzet van de provincie nog wat scherper en exclusiever zou moeten, waarbij wij verwijzen naar de uiteenzetting in het volgende hoofdstuk.

3.5 Economische waarde, concluderend

De economische waarde van de sportsector is de afgelopen 10 jaar sterk in betekenis toegenomen. Voor Brabant gaan wij uit van een toegevoegde waarde van ca. € 700 mln. en een directe productiewaarde van € 1,5 miljard. Rekening houdend met de indirecte werkgelegenheidseffecten zijn ca. 12.000 mensen werkzaam in deze sector.

Als we de toegevoegde waarde van deze sector afzetten tegen de totale Brabantse economie, dan is de bijdrage echter nog enigszins bescheiden, namelijk ongeveer 1%. Dit zou dan leiden tot de conclusie dat overheidsinvesteringen in sport geen hoge prioriteit moeten krijgen, maar dat is te kort door de bocht. We hebben immers ook vastgesteld dat het van belang is om de economische waarde van sport in breder perspectief te bezien. SER Brabant is van oordeel dat voor de externe economische effecten van overheidsinvesteringen vooral gefocust zou moeten worden op de volgende zaken en hun externe effecten:

- internationaal concurrentieprofiel: buitenlandse investeringen
- excellent vestigingsklimaat: behoud en aantrekken van talent
- innovatiekansen MKB: nieuw ondernemerschap

Veel waarde moet naar ons oordeel worden toegekend aan de externe promotiewaarde van de sport. Dit in het licht van de ambitie van Brabant om tot de Europese top van (industriële) kennis- en innovatieregio's te gaan behoren. Dat is voorwaar geen eenvoudige opgave. er komt aanzienlijk meer voor kijken dan het optimaliseren van traditionele factoren als een goed opgeleide beroepsbevolking, een gunstige ligging of goede bereikbaarheid. Door ambitieus te investeren op 'quality-domeinen' als sport en cultuur kan het verschil worden gemaakt. Juist daar kan de regio aantonen te willen excelleren. Wij hebben hierbij de vergelijking getrokken tussen bedrijfsbranding (voorbeeld Rabobank) en regiobranding.

Het voorbeeld van de Rabobank leert ons dat dit vraagt om een duidelijke strategie met als steekwoorden focus, lange termijn en existentie. Dezelfde maatstaven zouden wij willen hanteren voor het sportbeleid van de provincie Noord-Brabant. Door de juiste keuzes te maken (zie volgende paragraaf) wordt bijgedragen aan het realiseren van de ambities in het kader van de Agenda van Brabant.

Een tweede belangrijke economische waarde van investeren in sport zijn naar ons oordeel de innovatiekansen voor het MKB. Door ‘slimme verbindingen’ op het snijvlak van sport en business krijgt nieuw ondernemerschap een impuls. Hieraan kan vanuit de overheid een extra stimulans gegeven worden door ruimtelijk-economisch de juiste voorwaarden te creëren. Als voorbeeld hebben wij verwezen naar de InnoSportLabs, broedplaatsen voor innovatie. Vanwege de innovatiekansen voor het MKB zou dit een integraal onderdeel moeten zijn van sportinvesteringen door de provincie.

4. Keuzes Brabant

4.1 Rol provincie(s) in cijfers

Voor een juiste beoordeling van de keuzeopties op provinciaal niveau is het goed om eerst de relatieve rol van de provincie, in vergelijking met rijk en gemeenten, nader te duiden. De totale netto-overheidsuitgaven aan sport (cijfers CBS Statline 2008) geven goed weer hoe zwaar de rol is van de verschillende overheidslagen kan worden geduid:

Gemeenten	€	993 mln.	(88,3 %)
Provincies	€	16 mln.	(1,4 %)
Rijk	€	116 mln.	(10,3 %) ¹³
Totaal	€	1.125 mln.	

De bijdragen van de rijksoverheid voor de sport zijn in relatief korte tijd flink verhoogd. Ruim honderd miljoen euro is inmiddels jaarlijks beschikbaar voor de top- en breedtesport. Hoewel het dus gaat om flinke bedragen, halen gemeentebestuurders de schouders op bij alle publiciteit waarmee dat gepaard is gegaan. ¹⁴

Het is duidelijk dat de lokale overheid veruit de grootste speler is op het sportveld. Gemeenten zijn in de afgelopen twintig jaar steeds meer geld gaan uitgeven aan sport. In 1991 beliepen die uitgaven nog 483 miljoen gulden, in 2000 was dat al gestegen tot 660 miljoen en in 2006 was dat 820 miljoen.

¹³ Dit is exclusief de uitgaven van het toenmalige ministerie van OCW voor lichamelijke opvoeding op scholen, becijferd op € 700 mln.

¹⁴ Zie ‘Kop of munt, geldstromen in de sport’, pag. 41 e.v., “Eindhoven houdt graag de touwtjes in handen”

Naast Rotterdam (Topsport Rotterdam) is de gemeente Eindhoven een goed voorbeeld van het actieve sportbeleid van de lokale overheid. Men onderscheidt zich door een strakke regievoering, waarbij bestuur, beleid en uitvoering dicht bij elkaar worden gehouden. Daarbij wordt wel steeds uitgegaan van een integrale benadering, met aandacht voor de dwarsverbanden tussen sport, bewegen en recreatie. Puur sportbeleid kent men eigenlijk niet. In de gemeentelijke Sportnota 2008-2015, met als titel "Hé, ga je mee"- maakt Eindhoven duidelijk dat er weliswaar flink wordt geïnvesteerd in de sport, maar dat daar ook revenuen tegenover staan. De bijdrage voor sport per inwoner was in 2006 €76, die uitgaven zijn in de afgelopen 6 jaar met een kwart gestegen.

Op de begroting staat jaarlijks ca. 35 miljoen. Van die uitgaven komt 45 procent terug uit huur, entreegelden e.d., terwijl dat bij andere gemeenten 32 procent is. Een ander (belangrijk) winstpunt is dat de sportparticipatie in Eindhoven op 67 procent ligt. De inwoners kunnen kiezen uit 78 takken van sport, waarvoor in totaal 322 verenigingen actief zijn. Andere grote steden komen net boven de 50 procent uit, met overigens 75 procent als doelstelling in het Olympisch Plan 2028.

Wat opvalt, is dat Eindhoven stelselmatig hoog scoort in nadere analyses van de sportdeelname cijfers van grote steden. In welke mate dit te danken is aan het gevoerde beleid valt nog niet wetenschappelijk te onderbouwen. Maar wij zijn er van overtuigd dat dat verband er is, hetgeen evenzeer geldt voor de stad Rotterdam.

4.2 Focus vereist

Uit het voorgaande is al wel duidelijk geworden dat de provincie(s) zeker geen spelmaker zijn in de sportsector. Afgemeten aan hun aandeel in de jaarlijkse netto-overheidsbestedingen in de sport (1%) spelen zij een zeer bescheiden rol in vergelijking met de gemeenten en het rijk. Daar staat echter tegenover dat de provincie wel degelijk een betekenisvolle rol kan vervullen op voorwaardenscheppend gebied, door "slimme verbindingen" te leggen tussen de sportsector en andere domeinen als economie, ruimte en infrastructuur.

Noord-Brabant koestert stevige ambities op dit terrein en naar ons oordeel is dat legitiem. Op grond van voorgaande beschouwingen is immers geconcludeerd dat investeren in (top)sport voor een versnellingsagenda kan zorgen bij het realiseren van de regionaal-economische ambities. Trefwoord daarbij is "internationaal excelleren" en dat is nodig in een tijd waarin de concurrentie tussen regio's steeds scherper wordt. Met alleen een goed opgeleide beroepsbevolking of gunstige bereikbaarheid of zelfs het predicaat "slimste regio van de wereld" is die strijd niet te winnen. Het zal echt inhoud moeten krijgen, ondermeer door te investeren in topvoorzieningen in cultuur en sport. Dat vraagt echter wel een scherper profiel voor de provinciale inzet. SER Brabant adviseert in dat verband om exclusief te kiezen voor de topsport en derhalve afstand te nemen van het gangbare beleid, waarin topsport, breedtesport en gehandicaptensport steeds aan elkaar worden verbonden bij de middeleninzet van de provincie. Wij pleiten derhalve voor meer scherpheid in het actuele Sportplan 2016.

De provincie kiest dus in onze optiek nadrukkelijk voor het voeren van topsportbeleid en gaat daarbij dezelfde weg als de provincie Limburg die tot dusverre als enige provincie daarvoor heeft gekozen. Gelet op de dominante rol van de gemeenten op sportgebied, kan dat onzes inziens met een gerust hart aan het overgelaten worden. Deze herijking van de provinciale inzet moet echter wel worden geborgd door een goed samenspel met gemeenten en duidelijke strategische afspraken.

4.3 Kies voor drie kernsporten

In verband met de beschikbaarheid van de Essent-gelden is de positie van de provincie Noord-Brabant de komende jaren wat minder bescheiden. Zoals reeds eerder opgemerkt zijn wij van oordeel dat er voldoende termen aanwezig zijn om vast te houden aan het voornemen om een deel van die gelden te investeren in topvoorzieningen voor de sport. Gewaakt moet echter worden voor 'gieteren', wij hebben daar naar aanleiding van de eerste investeringstranche - najaar 2010 – enige kritische beschouwingen aan gewijd. Het is zaak scherp te focussen en daarbij weloverwogen keuzes te maken, op grond van ondermeer de vraag waar Brabant sterk in is en wat het beste past bij de bredere ambities van de Agenda van Brabant.

Mede dankzij de geweldige prestaties van bekende sporters als Pieter van den Hoogenband, Inge de Bruijn, Anky van Grunsven en Leontien van Moorsel heeft Noord-Brabant zich in de kijker gespeeld. Die lijn is de afgelopen jaren doorgetrokken. De potenties van Brabant als 'topsport-provincie' worden alom erkend in Nederland, zoals dat overigens ook geldt voor onze economische prestaties. In het actuele beleid wil het College van GS kiezen voor vijf kernsporten (voetbal, paardensport, zwemmen, hockey en wielrennen) en in Provinciale Staten is door sommige partijen voorkeur geuit om verder te gaan en zelfs te kiezen voor zeven kernsporten.

SER Brabant pleit er echter voor om meer focus te kiezen, zowel op sportieve als economische gronden. Excelleren en bundelen dient het parool te zijn wil de regio zich gaan onderscheiden. Extra investeren in een beperkter aantal kernsporten betekent ook dat er voldoende kritische massa wordt opgebouwd ten aanzien van topsportvoorzieningen en -accommodaties in een aantrekkelijke wisselwerking met kennis- en businessvoorzieningen. Wat betreft de sportieve invalshoek stelt zich de vraag of Brabant echt het onderscheid kan maken op het gebied van voetbal of wielrennen. Bij voetbal wordt de regionale positie alleen waargemaakt door PSV en het is zeer de vraag of Brabant als regio op dit gebied een exclusieve positie weet te veroveren, de meeste Brabantse BVO's (betaald voetbalorganisaties) leiden een kwijnend bestaan. Bij het wielrennen moet worden geconstateerd dat de provincie Limburg hier qua topsportfaciliteiten een duidelijke voorsprong heeft. Brabant scoort alleen echt positief op het terrein van veldrijden, met name dankzij de inspanningen op specifieke locaties als St. Michielsgestel en Woensdrecht, waar regelmatig WK's worden georganiseerd.

Alles overziend adviseren wij de provincie te kiezen voor slechts drie kernsporten waarin Brabant zowel sportief als economisch het onderscheid kan maken. SER Brabant geeft in overweging daarbij te kiezen voor de **ruitersport, zwemmen en hockey**, met eventueel **turnen als 'nichesport'**. Wij baseren ons hierbij mede op de visie van boegbeelden uit de sport, zoals Maurits Hendriks van NOC*NSF. Een focus op een beperkter aantal sporten, waarin Brabant internationaal kan excelleren, biedt tevens de mogelijkheid om sterker te investeren in de noodzakelijke dwarsverbanden met kennis, onderzoek, innovatie en (nieuwe) bedrijvigheid. Vanzelfsprekend moeten provinciale investeringen in die drie kernsporten optimaal aansluiten bij reeds bestaande initiatieven en plannen in de diverse steden/regio's.

5. Conclusies en aanbevelingen

5.1 Conclusies

Dit advies onderschrijft in grote lijnen de optiek en filosofie van het provinciale beleid. Belangrijke conclusie uit dit advies is dat de economische waarde van de sport in een breder perspectief moet worden gezet. Er is vooral gewezen op de promotiewaarde (regio-branding), waarbij een vergelijking is gemaakt met het sponsorbeleid van grote bedrijven als de Rabobank. De emotionele omgeving van sport blijkt bij uitstek een middel voor het versneld doorvoeren van veranderingsslagen.

Brabant wordt inmiddels alom erkend als potentiële 'topsport-provincie' en ook economisch is dat een interessant gegeven. Mits goed en robuust ingezet, kunnen investeringen in de sport een belangrijke bijdrage leveren aan een concurrerend en uitdagend vestigingsmilieu. In dat kader hebben wij in het bijzonder aandacht gevraagd voor de externe economische effecten, zoals buitenlandse investeringen, het behoud en aantrekken van talent en nieuw ondernemerschap (innoverend MKB).

Er zijn betrekkelijk weinig cijfers beschikbaar over sport & economie en voor zover beschikbaar vooral landelijk. Duidelijk is wel dat de bestedingen van zowel overheden als consumenten op dit gebied sterk toenemen en verwacht mag worden dat die trend zich de komende jaren sterk doorzet. De landelijke productiewaarde van sport bedraagt € 9,4 miljard en wij schatten wij in dat de productiewaarde in Brabant € 1,5 miljard bedraagt. De jaarlijkse toegevoegde waarde in Brabant bedraagt een kleine € 700 mln. en zowel direct als indirect verschaft het werk aan ca. 12.000 mensen.

Het gaat dus weliswaar om substantiële geldstromen, maar afgezet tegen het Bruto Regionaal Product blijft het aandeel in de economie nog beperkt tot een bescheiden 1%. In zoverre is er dus geen aanleiding om de sportsector te prioriteren in het regionaal-economisch beleid. Hierbij wordt aangetekend dat de regionale investeringswaarde van sportvoorzieningen betekenisvol kan zijn. Als voorbeeld is opgevoerd de economische betekenis van PSV Voetbal voor stad en regio.

Ook de ruitersport kent interessante economische neveneffecten, het heeft na voetbal de grootste omzetcijfers. Voor Noord-Brabant gaan wij uit van een bedrag van € 300 mln. Andere sporten met interessante economische effecten zijn de fitnessbranche en de golfsport.

Het verband tussen accommodatiebeleid en evenementenbeleid is van vitaal belang: investeren in topaccommodaties voor topevenementen. SER Brabant onderschrijft op dat punt de inzet in het actuele provinciale beleid. Als goed voorbeeld wordt verwezen naar de aanpak van Topsport Rotterdam, waar – evenals overigens in Eindhoven - de juiste voorwaarden zijn geschapen om snel in te spelen op de internationale topevenementenkalender. Dit vraagt overigens om het aangaan van strategische allianties met de sportbonden, die als eerste verantwoordelijk zijn voor het binnenhalen en organiseren van (inter)nationale evenementen.

Perspectiefrijk voor Brabant als industrie- en technologieregio zijn cross-overs op het gebied van sport en technologie. Op dat punt zijn er zowel landelijk (InnoSport) als regionaal (Stichting Sport en Technologie) interessante initiatieven waar gebruik van gemaakt kan worden in het kader van provinciale investeringsinitiatieven. Verwezen is naar projecten als “fieldlabs” waar overigens al op wordt ingespeeld.

Het Olympisch Plan 2028 zien wij als een bijzondere ‘driving force’ voor het realiseren van de Brabantse ambities in het kader van de Agenda van Brabant. Het OP behelst namelijk een veel bredere ambitie dan alleen sport. Het verdient aanbeveling om dit traject aan te grijpen als een versnellingsagenda voor de Brabantse ambities, maar dat betekent wel dat daarvoor de komende bestuursperiode op een breder terrein (sport, economie, ruimte, infrastructuur) de lijnen moeten worden uitgezet.

Tot slot is vastgesteld dat de rol van de provincie(s) zeer bescheiden is. Maar die rol moet niet alleen worden afgemeten aan het beschikbare reguliere budget, het gaat ook om slim bestuurlijk verbinden. Daar komt bij dat Brabant op dit moment in verband met de Essent-gelden bij uitzondering wel over een substantieel budget beschikt. Gewaakt moet echter worden voor verdelende rechtvaardigheid ofwel ‘gieteren’ over Brabant.

Zowel economisch als vanuit sportief oogpunt dienen er echter zeer scherpe keuzes te worden gemaakt, excelleren en concentratie in plaats van versnippering! SER Brabant adviseert in dat kader om te kiezen voor slechts een drietal kernsporten in plaats van vijf of zeven.

5.2 Advies

Op grond van de bevindingen in dit advies doen wij de volgende aanbevelingen voor het provinciale sportbeleid voor de komende jaren:

1. Sportbeleid in breder economisch perspectief

Zet het sportbeleid in het bredere perspectief van de economische promotiewaarde (regiobranding) van Noord-Brabant en externe economische effecten als buitenlandse investeringen, werving van talenten of innovatiekansen MKB. Speel actief en integraal in op het Olympisch Plan 2028 en positioneer sport als een 'driving force' voor de economische topambities in het kader van de Agenda van Brabant.

2. Scherper afgebakend investeringskader

Handhaaf sport als aandachtsgebied in de Agenda van Brabant, maar ga daarbij uit van een scherper afgebakend investeringskader om versnippering van gelden te voorkomen. De investeringsbereidheid van andere stakeholders (sportbonden, gemeenten, bedrijfsleven, kennisinstellingen) zou medebepalend moeten zijn voor de provinciale inzet van middelen.

3. Kies als provincie exclusiever voor topsport

Breng meer scherpheid in het huidige beleid door exclusief te kiezen voor topsport (incl. paralympics), en in het verlengde daarvan voor toplocaties en topevenementen. Leg als provincie wel de verbinding tussen topsport, breedtesport en gehandicaptensport. Kies daar echter hooguit voor een regierol en ga niet alles zelf doen, dus maak strategische afspraken met de gemeenten over de borging van de breedte- en gehandicaptensport. In die zin pleiten wij voor het aanbrengen van meer scherpheid in het Sportplan 2016 van de provincie.

4. Focus op slechts drie kernsporten

Kies voor een sterke focus en een beperkter aantal kernsporten waarmee "Brabant topsport- provincie" zich extra gaat afficheren. De SER adviseert de provincie om in plaats van 7 of 5 kernsporten te kiezen voor slechts een 3-tal kernsporten waarin robuust en samenhangend wordt geïnvesteerd. Mede op grond van sportieve kansen geven wij in overweging te kiezen voor ruitersport, zwemmen en hockey, zo mogelijk aangevuld met 'nichesport' turnen.

5. Inzetten op cross-overs met technologie (nieuw ondernemerschap)

Aanbevolen wordt sterk in te zetten op de cross-overs tussen sport en technologie, omdat daar de kracht zit van Brabant als industrie- en technologieprovincie. Investerings in de Brabantse kernsporten dienen steeds langs de lijnen van de Triple Helix te worden uitgewerkt. Dat betekent specifieke aandacht voor dwarsverbindingen met ondernemerschap, onderzoek en onderwijs. Hierbij kan worden aangehaakt bij de voornemens aangaande de ontwikkeling van nieuwe, campusachtige werklocaties in Brabant.

Geraadpleegde personen:

- Koen Breedveld, directeur WJH Mulier Instituut
- Paul Hover, senior onderzoeker WJH Mulier Instituut
- Peter Galle, Sportservice Brabant
- Maurits Hendriks, directeur NOC*NSF
- George de Jong, directeur InnoSport
- Bob van Oosterhout, Triple Double Sportmarketing
- Vincent Pijpers, directeur Sponsoring Rabobank Nederland
- Tiny Sanders, algemeen directeur PSV Eindhoven
- Roger Schouwenaar, beleidsmedewerker Sport, provincie Noord-Brabant
- René Wijlens, directeur Europees Platform voor Sport en Innovatie
- Cees van Bladel, Stichting Sports and Technology

Geraadpleegde bronnen:

Agenda van Brabant, 2010

Betekenis van PSV Voetbal, WVB Marketing, 2007

Brancherapportage paardensport, Aequor 2010

De economische betekenis van sport, Policy Research Corporation, 2008

De kansen van het Olympisch Plan 2028 voor Noord-Brabant, Mulier Instituut, oktober 2009

De waarde van voetbal, Ecorys Nederland, 2005

Kop of munt, Geldstromen in de sport, Van den Brink c.a., 2010

Rapportage Sport 2008, CBS en Sociaal-Cultureel Planbureau

PS-besluit 77/10A, Olympisch plan: Versterking Sportinfrastructuur, 10 december 2010